

- wprowadzenia wskaźnika dźwigni finansowej jako uzupełniającego miernika dla współczynnika wypłacalności – ma to zapobiec nadmiernemu „lewarowaniu” instytucji finansowych oraz zapewnić dodatkowe zabezpieczenie przed modelem ryzyka i błędami pomiaru;
- wprowadzenia minimalnych standardów płynności i mierników ułatwiających monitorowanie i ocenę ryzyka utraty płynności.

3.2. Charakterystyka regulacji kapitałowych

Monika Marcinkowska

<https://doi.org/10.18778/8088-523-3.05>

W niniejszym podrozdziale zaprezentowane zostaną kluczowe aspekty nowych regulacji kapitałowych, w ujęciu CRD IV/CRR. Rozwiązania te są konsekwencją przyjęcia postanowień standardu Bazylea III.

3.2.1. Współczynnik wypłacalności

Rozporządzenie CRR definiuje trzy współczynniki kapitałowe (art. 92):

- współczynnik kapitału podstawowego Tier I:

$$\frac{\text{kapitał podstawowy Tier I (CET1)}}{\text{łączna kwota ekspozycji na ryzyko}} \times 100\%$$

- współczynnik kapitału Tier I:

$$\frac{\text{kapitał Tier I}}{\text{łączna kwota ekspozycji na ryzyko}} \times 100\%$$

- łączny współczynnik kapitałowy (współczynnik wypłacalności):

$$\frac{\text{fundusze własne}}{\text{łączna kwota ekspozycji na ryzyko}} \times 100\%$$

Łączna kwota ekspozycji na ryzyko stanowi sumę⁴:

- (a) kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem dla ryzyka kredytowego i ryzyka rozmycia, w odniesieniu do całej działalności gospodarczej danej instytucji, z wyjątkiem kwot ekspozycji ważonej ryzykiem pochodzących z działalności zaliczanej do portfela handlowego;
- (b) wymogów w zakresie funduszy własnych, w stosownych przypadkach, w odniesieniu do działalności zaliczanej do portfela handlowego danej instytucji dla następujących elementów:
 - ryzyka pozycji;
 - dużych ekspozycji przekraczających limity;
- (c) wymogów w zakresie funduszy własnych w odniesieniu do następujących elementów:
 - ryzyka walutowego;
 - ryzyka rozliczenia;
 - ryzyka cen towarów;
- (d) wymogów w zakresie funduszy własnych w odniesieniu do ryzyka korekty wyceny kredytowej instrumentów pochodnych będących przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym innych niż kredytowe instrumenty pochodne, które uznaje się za zmniejszające kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem w odniesieniu do ryzyka kredytowego;
- (e) wymogów w zakresie funduszy własnych w odniesieniu do ryzyka operacyjnego;
- (f) kwot ekspozycji ważonych ryzykiem w odniesieniu do ryzyka kontrahenta wynikającego z działalności zaliczanej do portfela handlowego danej instytucji w odniesieniu do następujących rodzajów transakcji i umów:
 - kontraktów wymienionych w załączniku II i kredytowych instrumentów pochodnych;
 - transakcji odkupu, transakcji udzielania lub zaciągania pożyczek papierów wartościowych lub towarów opartych na papierach wartościowych lub na towarach;
 - transakcji z obowiązkiem uzupełnienia zabezpieczenia kredytowego opartych na papierach wartościowych lub na towarach;
 - transakcji z długim terminem rozliczenia.

W przypadku wszystkich wymogów kapitałowych zachowano możliwość stosowania dotychczas dostępnych metod, tj. standardowych (podstawowych) i zaawansowanych⁵. Metoda standardowa polega na zastoso-

4 Wymogi w zakresie funduszy własnych, obliczone dla punktów (b)–(e) mnożone są przez 12,5.

5 Szerzej na temat pomiaru wymogów kapitałowych według metodologii Bazylei II por. Marcinkowska 2009.

waniu wag ryzyka podanych w rozporządzeniu. Metoda zaawansowana wykorzystuje metodologię wartości zagrożonej i pozwala na zindywidualizowane podejście do pomiaru ryzyka (w przypadku ryzyka kredytowego metodą zaawansowaną jest metoda wewnętrznych ratingów).

Kapitał – definicje funduszy własnych

Nowe regulacje CRD uwzględniają tylko dwie warstwy funduszy własnych:

- fundusze własne podstawowe (Tier I) i
- fundusze własne uzupełniające (Tier II).

Oznacza to rezygnację z możliwości wypełnienia wymogów względem współczynnika wypłacalności za pomocą kapitału krótkoterminowego (Tier III).

Wiąże się to z realizacją postulatu wzmocnienia jakości instrumentów uwzględnianych w funduszach własnych. Dążeniem regulatorów jest, by posiadane przez bank fundusze własne dawały jak największe bezpieczeństwo, zapewniając możliwość absorpcji ewentualnych strat, będących efektem podejmowanego przez bank ryzyka.

Kolejnym przejawem realizacji tego dążenia jest zdefiniowanie bardziej rygorystycznej kategorii kapitału podstawowego Tier I (CET1) oraz poszerzenie listy pomniejszych funduszy własnych, a dodatkowo także umożliwienie odniesienia tych pomniejszych do CET1 (a nie – jak dotychczas – w połowie do funduszy własnych podstawowych, w połowie do funduszy własnych uzupełniających).

Kapitał Tier I banku jest sumą kapitału podstawowego Tier I i kapitału dodatkowego Tier I (art. 25 CRR). Pozycje **kapitału podstawowego Tier I** (CET1) banku stanowią następujące elementy (art. 26):

- instrumenty kapitałowe, o ile spełnione zostały dodatkowe warunki⁶,
- premia emisyjna związana z instrumentami, o których mowa w lit. a);

6 Instrumenty kapitałowe kwalifikują się jako instrumenty w kapitale podstawowym Tier I wyłącznie wtedy, gdy spełnione są wszystkie wskazane poniżej warunki (art. 28):

- a) instrumenty są emitowane bezpośrednio przez instytucję po wcześniejszym wydaniu zgody przez właścicieli instytucji lub, jeżeli jest to dozwolone na mocy mającego zastosowanie prawa krajowego, przez organ zarządzający instytucji;
- b) instrumenty są opłacone, a ich zakup nie jest finansowany bezpośrednio ani pośrednio przez instytucję;
- c) instrumenty spełniają wszystkie przedstawione poniżej warunki związane z ich klasyfikacją:
 - (i) kwalifikują się jako kapitał w rozumieniu art. 22 dyrektywy 86/635/EWG;
 - (ii) zostały sklasyfikowane jako kapitał własny w rozumieniu mających zastosowanie standardów rachunkowości;

-
- (iii) zostały sklasyfikowane jako kapitał własny do celów określenia niewypłacalności w kategoriach bilansowych, w stosownych przypadkach zgodnie z prawem krajowym dotyczącym niewypłacalności;
 - d) instrumenty zostały wyraźnie i oddzielnie ujawnione w bilansie w sprawozdaniu finansowym instytucji;
 - e) instrumenty są wieczyste;
 - f) kwota główna instrumentów nie może zostać zmniejszona ani spłacona, z wyjątkiem wymienionych poniżej przypadków:
 - (i) likwidacji instytucji;
 - (ii) uznaniowego odkupu instrumentów lub zastosowania innych uznaniowych środków obniżenia kapitału, w przypadku gdy instytucja uzyskała uprzednie zezwolenie właściwego organu zgodnie z art. 77;
 - g) przepisy regulujące dane instrumenty nie wskazują bezpośrednio ani pośrednio, że kwota główna instrumentów będzie lub może zostać zmniejszona lub spłacona w innych okolicznościach niż podczas likwidacji instytucji, a instytucja nie ogłasza sama takiej informacji przed emisją instrumentów lub w momencie ich emisji, z wyjątkiem instrumentów, o których mowa w art. 27, w przypadku których instytucja, zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym, nie może odmówić ich wykupu;
 - h) instrumenty spełniają następujące warunki w zakresie wypłat zysków:
 - (i) nie dochodzi do preferencyjnego traktowania przy wypłacie zysków w zakresie kolejności wypłaty, w tym także w odniesieniu do innych instrumentów w kapitale podstawowym Tier I, a warunki regulujące dane instrumenty nie przyznają preferencyjnych praw w zakresie wypłat zysków;
 - (ii) wypłaty zysków na rzecz posiadaczy instrumentów mogą być dokonywane wyłącznie z pozycji podlegających podziałowi;
 - (iii) warunki regulujące kwestie związane z instrumentami nie przewidują możliwości zastosowania górnego pułapu lub innego ograniczenia maksymalnego poziomu wypłat zysków; nie dotyczy to jednak instrumentów, o których mowa w art. 27;
 - (iv) poziom wypłat zysków nie jest określany na podstawie kwoty, za którą instrumenty zostały zakupione w momencie ich emisji; nie dotyczy to jednak instrumentów, o których mowa w art. 27;
 - (v) warunki regulujące kwestie związane z instrumentami nie obejmują żadnego zobowiązania instytucji do wypłat zysków na rzecz posiadaczy tych instrumentów, a instytucja nie podlega takiemu zobowiązaniu na innej podstawie;
 - (vi) niewypłacenie zysków nie stanowi przypadku niewykonania zobowiązania przez instytucję;
 - (vii) anulowanie wypłaty zysków nie nakłada żadnych ograniczeń na instytucję;
 - i) w porównaniu z wszystkimi instrumentami kapitałowymi wyemitowanymi przez instytucję dane instrumenty absorbują pierwszą i proporcjonalnie największą część występujących strat, a każdy z instrumentów absorbuje straty w takim samym stopniu jak wszystkie pozostałe instrumenty w kapitale podstawowym Tier I;
 - j) w przypadku niewypłacalności lub likwidacji instytucji instrumenty mają niższy stopień uprzywilejowania niż wszystkie inne roszczenia;
 - k) instrumenty upoważniają ich posiadaczy do należności z tytułu rezydualnych aktywów instytucji, których wartość w przypadku likwidacji instytucji i po

- zyski zatrzymane⁷;
- skumulowane inne całkowite dochody;
- kapitał rezerwowy;
- fundusz ogólnego ryzyka bankowego.

W przypadku pozycji wymienionych w lit. c) – f), stawia się przy tym warunek, że mogą one być uznane za kapitał podstawowy Tier I wyłącznie wtedy, gdy bank ma możliwość nieograniczonego i niezwłocznego wykorzystania ich do pokrycia ryzyk lub strat, gdy tylko one wystąpią.

Dodatkowo dyrektywa ustanawia tzw. filtry ostrożnościowe: bank wyłącza z elementów swoich funduszy własnych każdy wzrost wartości swego kapitału własnego, zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości, związany z aktywami sekurytyzowanymi (art. 32) oraz instrumentami zabezpieczającymi przepływy pieniężne oraz zmiany wartości zobowiązań własnych (art. 33).

splaceni wszystkich należności uprzywilejowanych jest proporcjonalna do kwoty takich wyemitowanych instrumentów i nie można wyznaczyć jej stałego poziomu lub górnego pułapu; nie dotyczy to jednak instrumentów kapitałowych, o których mowa w art. 27;

- l) instrumenty nie są zabezpieczone ani objęte gwarancją, która zwiększa stopień uprzywilejowania należności, przez dowolną z następujących jednostek:
 - (i) instytucję lub jej jednostki zależne;
 - (ii) jednostkę dominującą instytucji lub jej jednostki zależne;
 - (iii) dominującą finansową spółkę holdingową lub jej jednostki zależne;
 - (iv) holding mieszany lub jego jednostki zależne;
 - (v) finansową spółkę holdingową o działalności mieszanej i jej jednostki zależne;
 - (vi) jakiegokolwiek przedsiębiorstwo mające bliskie powiązania z jednostkami, o których mowa w ppkt (i)–(v);
 - m) instrumenty nie podlegają żadnym porozumieniom, umownym lub innego rodzaju, które zwiększają stopień uprzywilejowania należności z tytułu instrumentów w przypadku niewypłacalności lub likwidacji.
- 7 Bank może włączyć zyski z bieżącego okresu lub zyski roczne do kapitału podstawowego Tier I przed podjęciem formalnej decyzji potwierdzającej jego ostateczny wynik finansowy w danym roku wyłącznie po uzyskaniu uprzedniego zezwolenia właściwego organu. Właściwy organ udziela zezwolenia, jeżeli spełnione są następujące warunki:
- a) zyski te zostały zweryfikowane przez niezależne od danej instytucji osoby odpowiedzialne za badanie sprawozdań finansowych tej instytucji;
 - b) instytucja wykazała w sposób zadowalający właściwy organ, że kwota tych zysków została pomniejszona o wszelkie możliwe do przewidzenia obciążenia lub dywidendy.

Weryfikacja zysków z bieżącego okresu lub zysków rocznych instytucji musi zapewniać odpowiedni poziom gwarancji, że zyski te zostały ocenione zgodnie z zasadami ustanowionymi w mających zastosowanie standardach rachunkowości.

Szerszy niż dotychczas jest katalog odliczeń (pozycji pomniejszających fundusze własne). Dodatkowym obostrzeniem jest konieczność pomniejszania kapitału podstawowego Tier I (w miejsce odliczania po połowie – od funduszy własnych podstawowych i uzupełniających)⁸. Zgodnie z art. 36 odliczeniu od CET1 podlegają następujące pozycje:

- straty za bieżący rok obrachunkowy;
- wartości niematerialne i prawne⁹;
- aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego oparte na przyszłej rentowności¹⁰;
- w przypadku instytucji obliczających kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem metodą wewnętrznych ratingów (metoda IRB) – kwoty ujemne będące wynikiem obliczeń kwot oczekiwanej straty, o których mowa w art. 158 i 159;
- aktywa funduszu emerytalnego ze zdefiniowanymi świadczeniami ujęte w bilansie instytucji;
- posiadane przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach własnych w kapitale podstawowym Tier I, w tym instrumenty własne w kapitale podstawowym Tier I, do których zakupu instytucja jest faktycznie lub warunkowo zobowiązana na mocy istniejącego zobowiązania umownego;
- bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach w kapitale podstawowym Tier I podmiotów sektora finansowego, jeżeli podmioty te mają z instytucją krzyżowe powiązanie kapitałowe, uznane przez właściwy organ za mające na celu sztuczne zawyżanie funduszy własnych instytucji;
- mającą zastosowanie wartość posiadanych przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetycznych udziałów kapitałowych w instrumentach w kapitale podstawowym Tier I podmiotów sektora

8 CRD IV zawiera delegację dla Europejskiego Organu Nadzoru Bankowego do opracowania projektów regulacyjnych standardów technicznych w celu doprecyzowania rodzajów instrumentów kapitałowych podlegających odliczeniu od CET1, Tier I i Tier II.

9 Odliczaną kwotę pomniejsza się o kwotę powiązanej rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego, która byłaby rozwiązana w przypadku utraty wartości składnika aktywów w postaci wartości niematerialnych i prawnych lub wyłączenia zgodnie z mającymi zastosowanie standardami rachunkowości; odliczana kwota zawiera wartość firmy uwzględnioną w wycenie znacznych inwestycji instytucji.

10 Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego, których przyszła wartość może zostać zrealizowana tylko w przypadku, gdy instytucja wygeneruje w przyszłości dochód do opodatkowania.

finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty¹¹;

- mającą zastosowanie wartość posiadanych przez instytucję bezpośrednich, pośrednich i syntetycznych udziałów kapitałowych w instrumentach w kapitale podstawowym Tier I podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty;
- kwotę pozycji, którą należy odliczyć od pozycji dodatkowych w Tier I na podstawie art. 56 i która przekracza wartość kapitału dodatkowego Tier I instytucji;
- kwotę ekspozycji następujących pozycji kwalifikujących się do wagi ryzyka równej 1250%, gdy instytucja odlicza tę kwotę ekspozycji od kwoty pozycji kapitału podstawowego Tier I jako rozwiązanie alternatywne wobec stosowania wagi ryzyka równej 1250%;
- znacznych pakietów akcji poza sektorem finansowym;
- pozycji sekurytyzacyjnych, zgodnie z art. 243 ust. 1 lit. b), art. 244 ust. 1 lit. b) i art. 258;
- dostaw instrumentów z późniejszym terminem rozliczenia, zgodnie z art. 379 ust. 3;
- pozycji w koszyku, w odniesieniu do których instytucja nie może określić wagi ryzyka przy zastosowaniu metody wewnętrznych ratingów, zgodnie z art. 153 ust. 8;
- ekspozycji kapitałowych przy zastosowaniu metody modeli wewnętrznych, zgodnie z art. 155 ust. 4;
- wszelkie obciążenia podatkowe związane z pozycjami kapitału podstawowego Tier I dające się przewidzieć w chwili wyliczenia tego kapitału, z wyjątkiem przypadków, w których instytucja odpowiednio koryguje kwotę pozycji kapitału podstawowego Tier I, o ile takie obciążenia podatkowe obniżają kwotę, którą można maksymalnie wykorzystać w celu pokrycia ryzyk lub strat.

11 Do celów odliczenia znaczna inwestycja instytucji w podmiot sektora finansowego ma miejsce, jeżeli spełniony jest dowolny z poniższych warunków:

- a) instytucja posiada więcej niż 10% instrumentów w kapitale podstawowym Tier I wyemitowanych przez ten podmiot;
- b) instytucja ma bliskie powiązania z tym podmiotem i posiada instrumenty w kapitale podstawowym Tier I wyemitowane przez ten podmiot;
- c) instytucja posiada instrumenty w kapitale podstawowym Tier I wyemitowane przez ten podmiot i podmiot ten nie jest objęty konsolidacją zgodnie z częścią pierwszą tytułu II rozdział 2, ale do celów sprawozdawczości finansowej na podstawie mających zastosowanie standardów rachunkowości jest objęty taką samą konsolidacją rachunkowości jak instytucja.

Artykuł 48 określa przy tym progowe wyłączenia dotyczące odliczeń, a art. 79 – tymczasowe odstępstwo od odliczania z funduszy własnych¹².

Do **pozycji dodatkowych w Tier I** należą instrumenty kapitałowe (spełniające określone warunki¹³) oraz związana z nimi premia emisyjna (art. 51). Pozycje te pomniejszają (art. 56):

- 12 Jeżeli dana instytucja posiada tymczasowo instrumenty kapitałowe podmiotu sektora finansowego lub udzieliła takim podmiotom pożyczek podporządkowanych, stosownie do przypadku, które kwalifikują się jako instrumenty w kapitale podstawowym Tier I, instrumenty dodatkowe w Tier I lub instrumenty w Tier II, a właściwy organ uważa, że celem tych posiadanych udziałów jest pomoc finansowa przeznaczona na reorganizację i uratowanie tej jednostki, właściwy organ może tymczasowo odstąpić od stosowania przepisów dotyczących odliczania, które w przeciwnym razie miałyby zastosowanie do tych instrumentów. Znaczenie pojęcia „tymczasowo” zostanie określone w standardzie technicznym EONB.
- 13 Instrumenty kapitałowe kwalifikują się jako instrumenty dodatkowe w Tier I wyłącznie, jeżeli spełnione są poniższe warunki:
 - a) instrumenty są wyemitowane i opłacone;
 - b) instrumenty nie są kupowane przez jeden z następujących podmiotów:
 - (i) instytucję lub jej jednostki zależne;
 - (ii) przedsiębiorstwo, w którym instytucja posiada udział kapitałowy w postaci co najmniej 20% praw głosu lub kapitału tego przedsiębiorstwa posiadanych bezpośrednio lub poprzez stosunek kontroli;
 - c) zakup instrumentów nie jest finansowany bezpośrednio ani pośrednio przez instytucję;
 - d) w przypadku niewypłacalności instytucji instrumenty te mają niższy stopień uprzywilejowania niż instrumenty w Tier II;
 - e) instrumenty nie są zabezpieczone ani objęte gwarancją, która zwiększa stopień uprzywilejowania należności, przez dowolną z następujących jednostek:
 - (i) instytucję lub jej jednostki zależne;
 - (ii) jednostkę dominującą instytucji lub jej jednostki zależne;
 - (iii) dominującą finansową spółkę holdingową lub jej jednostki zależne;
 - (iv) holding mieszany lub jego jednostki zależne;
 - (v) finansową spółkę holdingową o działalności mieszanej lub jej jednostki zależne;
 - (vi) jakiegokolwiek przedsiębiorstwo mające bliskie powiązania z podmiotami, o których mowa w ppkt (i)–(v);
 - f) instrumenty nie podlegają żadnym porozumieniom, umownym lub innego rodzaju, które zwiększają stopień uprzywilejowania należności z tytułu instrumentów w przypadku niewypłacalności lub likwidacji;
 - g) instrumenty są wieczyste, a przepisy regulujące kwestie z nimi związane nie zachęcają instytucji do ich wykupu;
 - h) jeżeli w przepisach regulujących dane instrumenty uwzględniono co najmniej jedną opcję kupna, opcję tę można wykonywać według wyłącznego uznania emitenta;
 - i) wbudowaną w instrumenty opcję wykupu można wykonać, a instrumenty wykupić lub odkupić wyłącznie wtedy, gdy spełnione są warunki określone

- posiadane przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe we własnych instrumentach dodatkowych w Tier I, w tym własnych instrumentach dodatkowych w Tier I, które instytucja mogłaby mieć obowiązek kupić na mocy istniejących zobowiązań umownych;

w art. 77, i nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty emisji, chyba że spełnione zostały warunki określone w art. 78 ust. 4;

- j) przepisy regulujące dane instrumenty nie wskazują bezpośrednio ani pośrednio, że wbudowaną w instrumenty opcję wykupu można wykonać, a instrumenty wykupić lub odkupić, a instytucja nie ogłasza sama takiej informacji, z wyjątkiem następujących przypadków:
 - (i) likwidacji instytucji;
 - (ii) uznaniowego odkupu instrumentów lub zastosowania innych uznaniowych środków obniżenia kwoty kapitału dodatkowego Tier I, w przypadku gdy instytucja uzyskała uprzednie zezwolenie właściwego organu zgodnie z art. 77;
- k) instytucja nie wskazuje bezpośrednio ani pośrednio, że właściwy organ przyjąłby wniosek o przyznanie prawa do skorzystania z opcji wykupu, prawa do wykupu lub odkupu instrumentów;
- l) wypłaty zysków w ramach danych instrumentów spełniają następujące warunki:
 - (i) są one dokonywane z pozycji podlegających podziałowi;
 - (ii) poziom wypłaty zysków z tytułu instrumentów nie będzie zmieniany w oparciu o zdolność kredytową instytucji lub jej jednostki dominującej;
 - (iii) przepisy regulujące dane instrumenty dają instytucji pełną swobodę uznania w każdym momencie, jeżeli chodzi o anulowanie wypłaty zysków z tytułu instrumentów na czas nieokreślony i na zasadzie nieskumulowanej; instytucja może wykorzystywać takie anulowane płatności w sposób nieograniczony w celu wypełniania swoich zobowiązań w terminach ich wymagalności;
 - (iv) anulowanie wypłaty zysków nie stanowi przypadku niewykonania zobowiązania przez instytucję;
 - (v) anulowanie wypłaty zysków nie nakłada żadnych ograniczeń na instytucję;
- m) instrumenty nie wpływają na ustalenie, czy wartość zobowiązań instytucji przekracza wartość jej aktywów, jeżeli takie ustalenie stanowi test niewypłacalności zgodnie z mającym zastosowanie prawem krajowym;
- n) przepisy regulujące dane instrumenty wymagają, z chwilą wystąpienia zdarzenia inicjującego, dokonania trwałego lub tymczasowego odpisu obniżającego wartość kwoty głównej instrumentów lub zamiany tych instrumentów na instrumenty w kapitale podstawowym Tier I;
- o) przepisy regulujące dane instrumenty nie zawierają żadnych elementów, które mogłyby utrudnić dokapitalizowanie instytucji;
- p) jeżeli instrumenty nie są emitowane bezpośrednio przez instytucję, muszą być spełnione oba poniższe warunki:
 - (i) instrumenty są emitowane za pośrednictwem jednostki prowadzącej działalność w ramach konsolidacji zgodnie z częścią pierwszą tytułu II rozdział 2;
 - (ii) dochody są natychmiast dostępne do dyspozycji tej instytucji bez ograniczeń, w formie spełniającej warunki określone w niniejszym ustępie.

- bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach dodatkowych w Tier I podmiotów sektora finansowego, z którymi instytucja ma krzyżowe powiązania kapitałowe uznane przez właściwy organ za służące sztuczemu zawyżaniu funduszy własnych instytucji;
- mającą zastosowanie i określoną zgodnie z art. 60 wartość bezpośrednich, pośrednich i syntetycznych udziałów kapitałowych w instrumentach dodatkowych w Tier I podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty;
- posiadane przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach dodatkowych w Tier I podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, z wyjątkiem pozycji z tytułu gwarantowania emisji utrzymywanych nie dłużej niż przez pięć dni roboczych;
- kwotę pozycji, którą należy odliczyć od pozycji w Tier II na podstawie art. 66 przekraczających wartość kapitału Tier II instytucji;
- wszelkie obciążenia podatkowe związane z pozycjami dodatkowymi w Tier I dające się przewidzieć w chwili wyliczania tego kapitału, z wyjątkiem przypadków, w których instytucja odpowiednio koryguje kwotę pozycji dodatkowych w Tier I, o ile takie obciążenia podatkowe obniżają kwotę tych pozycji, którą można maksymalnie wykorzystać w celu pokrycia ryzyka lub strat.

Na **fundusze własne uzupełniające** (Tier II) składają się (art. 62):

- instrumenty kapitałowe i pożyczki podporządkowane (spełniające warunki¹⁴);

14 Instrumenty kapitałowe i pożyczki podporządkowane kwalifikują się jako instrumenty w Tier II, jeżeli są spełnione następujące warunki:

- a) instrumenty zostały wyemitowane lub pożyczki podporządkowane zostały zaciągnięte, stosownie do przypadku, i w pełni opłacone;
- b) instrumenty nie są kupowane, a pożyczki podporządkowane nie są przyznawane, stosownie do przypadku, przez żaden z następujących podmiotów:
 - (i) instytucję lub jej jednostki zależne;
 - (ii) przedsiębiorstwo, w którym instytucja posiada udział kapitałowy w postaci co najmniej 20% praw głosu lub kapitału tego przedsiębiorstwa posiadanych bezpośrednio lub poprzez stosunek kontroli;
- c) zakup instrumentów lub przyznanie pożyczek podporządkowanych – stosownie do przypadku – nie są finansowane bezpośrednio ani pośrednio przez instytucję;
- d) należność z tytułu kwoty głównej danych instrumentów na mocy przepisów regulujących te instrumenty lub należność z tytułu kwoty głównej pożyczek podporządkowanych na mocy przepisów regulujących pożyczki podporządkowane – stosownie do przypadku – są w pełni podporządkowane należnościom wszystkich wierzycieli niepodporządkowanych;

-
- e) instrumenty ani pożyczki podporządkowane – stosownie do przypadku – nie są zabezpieczone ani objęte gwarancją, która zwiększa stopień uprzywilejowania należności, przez dowolną z następujących jednostek:
 - (i) instytucję lub jej jednostki zależne;
 - (ii) jednostkę dominującą instytucji lub jej jednostki zależne;
 - (iii) dominującą finansową spółkę holdingową lub jej jednostki zależne;
 - (iv) holding mieszany lub jego jednostki zależne;
 - (v) finansową spółkę holdingową o działalności mieszanej lub jej jednostki zależne;
 - (vi) jakiegokolwiek przedsiębiorstwo mające bliskie powiązania z jednostkami, o których mowa w pkt (i)–(v);
 - f) przedmiotowe instrumenty ani pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, nie podlegają żadnemu porozumieniu, które w innych przypadkach zwiększa stopień uprzywilejowania danej należności z tytułu, odpowiednio, przedmiotowych instrumentów lub pożyczek podporządkowanych;
 - g) przedmiotowe instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, mają pierwotny termin zapadalności wynoszący co najmniej 5 lat;
 - h) przepisy regulujące dane instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, nie zawierają żadnej zachęty do wykupu lub spłaty – stosownie do przypadku – kwoty głównej tych instrumentów lub pożyczek przez daną instytucję przed terminem ich zapadalności;
 - i) jeżeli dane instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, obejmują, stosownie do przypadku, co najmniej jedną opcję kupna lub co najmniej jedną opcję spłaty przed terminem, dane opcje wykonuje się według wyłącznego uznania emitenta lub dłużnika, stosownie do przypadku;
 - j) wbudowaną w instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, opcję wykupu można wykonać, a instrumenty lub te pożyczki wykupić, spłacić lub odkupić lub spłacić przed terminem wyłącznie wtedy, gdy spełnione są warunki określone w art. 77, i nie wcześniej niż po upływie pięciu lat od daty emisji lub zaciągnięcia, stosownie do przypadku, chyba że spełnione zostały warunki określone w art. 78 ust. 4;
 - k) przepisy regulujące dane instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, nie wskazują bezpośrednio ani pośrednio, że przedmiotowe instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, będą lub mogą być wykupywane, spłacane, odkupywane lub spłacane przed terminem – stosownie do przypadku – przez instytucję inną niż instytucja znajdująca się w stanie niewypłacalności lub likwidacji, a instytucja w żaden inny sposób nie przedstawi takiej wskazówki;
 - l) przepisy regulujące dane instrumenty lub pożyczki podporządkowane, stosownie do przypadku, nie dają posiadaczowi prawa do przyspieszenia planowanej przyszłej płatności odsetek lub kwoty głównej w innych przypadkach niż niewypłacalność lub likwidacja danej instytucji;
 - m) wysokość płatności odsetek lub dywidendy – stosownie do przypadku – należnych z tytułu instrumentów lub pożyczek podporządkowanych, stosownie do przypadku, nie będzie zmieniana w oparciu o zdolność kredytową instytucji ani jej jednostki dominującej;
 - n) w przypadku gdy instrumenty nie są emitowane bezpośrednio przez instytucję lub gdy pożyczki podporządkowane nie są zaciągnięte bezpośrednio

- premia emisyjna związana z instrumentami, o których mowa w lit. a);
- w przypadku instytucji obliczających kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem zgodnie z częścią trzecią tytuł II rozdział 2 – korekty z tytułu ogólnego ryzyka kredytowego, przed skutkami podatkowymi, w wysokości do maksymalnie 1,25% kwot ekspozycji ważonych ryzykiem obliczanych zgodnie z częścią trzecią tytuł II rozdział 2;
- w przypadku instytucji obliczających kwoty ekspozycji ważonych ryzykiem zgodnie z częścią trzecią tytuł II rozdział 3 – kwoty dodatnie, przed skutkami podatkowymi, wynikające z obliczeń określonych w art. 158 i 159 w wysokości do maksymalnie 0,6% kwot ekspozycji ważonych ryzykiem obliczanych na podstawie części trzeciej tytuł II rozdział 3.

Od pozycji w Tier II odlicza się (art. 66):

- posiadane przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach własnych w Tier II, w tym instrumentach własnych w Tier II, które instytucja mogłaby mieć obowiązek kupić na mocy istniejących zobowiązań umownych;
- bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, z którymi instytucja ma krzyżowe powiązania kapitałowe uznane przez właściwy organ za służące sztuczemu zawyżaniu funduszy własnych instytucji;
- mającą zastosowanie i określoną zgodnie z art. 70 wartość bezpośrednich, pośrednich i syntetycznych udziałów kapitałowych w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja nie dokonała znacznej inwestycji w te podmioty;
- posiadane przez instytucję bezpośrednio, pośrednio i syntetyczne udziały kapitałowe w instrumentach w Tier II podmiotów sektora finansowego, jeżeli instytucja dokonała znacznej inwestycji w te podmioty, z wyjątkiem pozycji z tytułu gwarantowania emisji utrzymywanych nie dłużej niż przez pięć dni roboczych.

przez instytucję – stosownie do przypadku – muszą zostać spełnione oba poniższe warunki:

- (i) instrumenty są emitowane lub pożyczki podporządkowane zaciągnięte – stosownie do przypadku – za pośrednictwem podmiotu, które są częścią konsolidacji zgodnie z częścią pierwszą tytuł II rozdział 2;
- (ii) dochody są natychmiast dostępne do dyspozycji tej instytucji bez ograniczeń, w formie spełniającej warunki określone w niniejszym ustępie.

Wymogi kapitałowe z tytułu ryzyka

Kluczowe zmiany wprowadzone przez Bazyleę III (a w konsekwencji także przez CRD IV/CRR) w zakresie I filaru dotyczą kapitału: koncentrują się na zwiększeniu jakości funduszy własnych, podniesieniu wymogów kapitałowych poprzez ustanowienie dodatkowych buforów (w tym dotyczących ryzyka systemowego) oraz wprowadzeniu dodatkowej normy – wskaźnika dźwigni finansowej.

Poza tymi zmianami wprowadzono także pewne modyfikacje dotyczące mianownika współczynnika wypłacalności, czyli sposobu określania wymogów kapitałowych z tytułu niektórych rodzajów ryzyka. W szczególności dotyczy to kwestii: sekurytyzacji, portfela handlowego, ryzyka kredytowego kontrahenta oraz pomiaru, zarządzania i nadzoru nad ryzykiem operacyjnym.

Kluczowa zmiana dotyczy ryzyka kredytowego kontrahenta (*counterparty credit risk* – CCR), która odnosi się do ustanowienia dodatkowych wymogów kapitałowych na pokrycie potencjalnych strat spowodowanych pogorszeniem zdolności kredytowej kontrahentów pozagiełdowych (OTC) transakcji na instrumentach pochodnych.

Aby uwzględnić ryzyko korelacji (*wrong-way-risk*)¹⁵, nakazane jest opracowywanie testów warunków skrajnych i analizy scenariuszy, uwzględniając możliwość wystąpienia poważnych wstrząsów w przypadku zmiany zależności między czynnikami ryzyka (art. 291 CRR). Nowe regulacje ustanawiają bardziej precyzyjne i rygorystyczne wymogi dotyczące przeprowadzania tych analiz i testów, jak również zasady walidacji modeli wewnętrznych.

Wymogi w zakresie funduszy własnych dla CCR obliczane są w odniesieniu do transakcji, w przypadku których rozpoznano szczególne ryzyko korelacji oraz gdy występuje związek prawny między kontrahentem a emitentem bazowego instrumentu pochodnego będącego przedmiotem obrotu poza rynkiem regulowanym.

Dodatkowo CRR wprowadza wymogi związane z korektą wyceny kredytowej (art. 381). „Korekta wyceny kredytowej” (*Credit Valuation*

15 „Ogólne ryzyko korelacji” powstaje, gdy prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania przez kontrahentów pozostaje w korelacji dodatniej z ogólnymi czynnikami ryzyka rynkowego. „Szczególne ryzyko korelacji” powstaje, gdy przyszła ekspozycja wobec określonego kontrahenta pozostaje w korelacji dodatniej z prawdopodobieństwem niewykonania zobowiązania przez kontrahenta, co wynika z charakteru transakcji, w których kontrahent ten uczestniczy. Uważa się, że dana instytucja jest narażona na szczególne ryzyko korelacji, jeżeli oczekuje się wysokiej wartości przyszłej ekspozycji wobec określonego kontrahenta, w przypadku gdy prawdopodobieństwo niewykonania zobowiązania przez kontrahenta jest także wysokie. Art. 291 CRR.

Adjustment – CVA) oznacza korektę portfela transakcji z kontrahentem do poziomu średniej wartości rynkowej. Korekta ta odzwierciedla bieżącą wartość rynkową ryzyka kredytowego kontrahenta wobec instytucji, ale nie odzwierciedla bieżącej wartości rynkowej ryzyka kredytowego instytucji wobec kontrahenta. Wymóg może być obliczony metodą standardową (art. 384) lub zaawansowaną (art. 383). Ten element jest nowością w regulacjach kapitałowych.

Odrębnie ujęta jest kwestia wymogów kapitałowych z tytułu ekspozycji wobec kontrahentów centralnych (art. 497).

Należy przy tym zaznaczyć, że CRD IV nie tylko wzmacnia wymogi kapitałowe związane z ryzykiem kredytowym kontrahenta, ale również wymogi dotyczące zarządzania tym ryzykiem (art. 286). W wymaganym systemie zarządzania CCR uwzględnia się ryzyko rynkowe, ryzyko płynności oraz ryzyko prawne i ryzyko operacyjne, związane z CCR. System w szczególności gwarantuje, że bank:

- nie prowadzi interesów z kontrahentem, nie oceniwszy wcześniej jego wiarygodności kredytowej;
- w należyty sposób uwzględnia ryzyko kredytowe przed rozliczeniem i w trakcie rozliczenia;
- zarządza takim ryzykiem w sposób jak najbardziej kompleksowy na poziomie kontrahenta, sumując ekspozycje na ryzyko kredytowe kontrahenta z innymi ekspozycjami kredytowymi, oraz na poziomie całego przedsiębiorstwa.

Następnym obszarem istotnych zmian jest wzrost wag ryzyka dla transakcji handlowych i sekurytyzacyjnych, co powinno skłonić banki do ograniczenia aktywności związanej ze złożonymi strukturami.

Ponadto, zmodyfikowano wagi ryzyka dla niektórych rodzajów ekspozycji. W szczególności należy odnotować istotną zmianę: odstąpienie (rozłożone w czasie) od preferencyjnej wagi ryzyka dla ekspozycji wobec rządów centralnych i banków centralnych państw członkowskich – począwszy od 2018 r. (z docelową stawką stosowaną od 2020 r.) będą stosowane wagi ryzyka uzależnione od oceny ratingowej (tak, jak tego wymaga Bazylea III). Nadto wprowadzono modyfikacje wag w odniesieniu do niektórych innych klas ekspozycji. Podsumowanie zawiera poniższa tabela 3.1¹⁶.

16 Uwzględniono powiązanie stopni jakości kredytowej z ocenami wiarygodności kredytowej (*mapping*) głównych agencji ratingowych, zgodnie ze standardem technicznym wspólnego komitetu EUNUB, EUNUiPPE, EUNGIPW.

Tabela 3.1. Wagi ryzyka w zależności od kategorii ekspozycji i stopnia jakości kredytowej (w %)

		AAA do AA	A	BBB	BB	B	CCC i poniżej	Ratingi S&P/Fitch
		Aaa do Aa	A	Baa	Ba	B	Caa i poniżej	Ratingi Moody's
Stopień jakości kredytowej		1	2	3	4	5	6	brak ratingu
Kategorie ekspozycji		2	3	4	5	6	7	8
1		0	20	50	100	100	150	100
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych		0						
Ekspozycje wobec rządów centralnych i banków centralnych państw członkowskich, denominowanych i finansowanych w walucie krajowej		0						
Ekspozycje wobec rządów centralnych lub banków centralnych państw		0						
do 2017		0						
2018		0	4	10	20	20	30	20
2019		0	10	25	50	50	75	50
członkowskich, denominowanych i finansowanych w walucie krajowej								
którekolwiek państwa członkowskiego		0	20	50	100	100	150	100
od 2020								
Ekspozycje wobec EBC, wielostronnych banków rozwoju, organizacji międzynarodowych (UE, MFW, BRM...)		0						
Ekspozycje wobec samorządów regionalnych lub władz lokalnych:		20						
- denominowane i finansowane w walucie krajowej		20						
- jak wob. instytucji		20	50	50	100	100	150	100
- jak wob. rządu, jeśli nie istnieje różnica w zakresie ryzyka między tymi ekspozycjami		0	20	50	100	100	150	100

Tab. 3.1 (cd.)

1		2	3	4	5	6	7	8
Ekspozycje wobec podmiotów sektora publicznego	- stopień jakości kredytowej, do którego zaklasyfikowano rząd centralny	20	50	100	100	100	150	100
	- z pierwotnym terminem zapadalności wynoszącym maks. 3 m-ce	20						
Ekspozycje wobec instytucji:	- z rezydualnym terminem zapadalności pow. 3 m-cy	20	50	50	100	100	150	
	- z rezydualnym terminem zapadalności maks. 3 m-ce	20	20	20	50	50	150	
	- brak oceny ratingowej – waga wg stopnia jakości kredytowej rządu, w którego jurysdykcji instytucja jest zarejestrowana	20	50	100	100	100	150	100
Ekspozycje wobec przedsiębiorstw								wyższa: 100% lub waga ryzyka eksp. wob. rządu
Ekspozycje wobec instytucji i przedsiębiorstw posiadających krótkoterminową ocenę kredytową		20	50	100	100	150	150	
Ekspozycje detaliczne		75						

	<ul style="list-style-type: none"> - ekspozycja lub część ekspozycji w pełni zabezpieczona hipoteką na nieruchomości - część ekspozycji, która przekracza wartość hipoteki - w pełni i całkowicie zabezpieczone hipoteką na nieruchomości mieszkalnej (część kredytu do 80% wartości bankowo-hipotecznej nieruchomości) - w pełni i całkowicie zabezpieczone hipoteką na nieruchomości komercyjnej (część kredytu do 60% wartości bankowo-hipotecznej nieruchomości) - gdy korekty z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego wynoszą poniżej 20% niezabezpieczonej części wartości ekspozycji - gdy korekty z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego wynoszą min. 20% niezabezpieczonej części wartości ekspozycji - ekspozycje w pełni i całkowicie zabezpieczone hipoteką na nieruchomości mieszkalnej lub komercyjnej 	100	waga ryzyka mająca zastosowanie do niezabezpieczonych ekspozycji danego kontrahenta
Ekspozycje zabezpieczone hipotekami na nieruchomościach:		35 (do 150)	
		50 (do 150)	
		150	
Ekspozycje, których dotyczy niewykonanie zobowiązania		100	
		100	
Pozycje związane ze szczególnie wysokim ryzykiem (fundusze VC, alternatywne fundusze w inwestycyjne, inwestycje w niepubliczne instrumenty kapitałowe, finansowanie nieruchomości spekulacyjnych)		150	
Ekspozycje w postaci obligacji zabezpieczonych	Z oceną ratingową bez oceny ratingowej – w zależności od oceny instytucji emitującej	10 20 20 50 50 100	(20=>10; 50=>20; 100=>50; 150=>100)

Tab. 3.1 (cd.)

1	2	3	4	5	6	7	8
Ekspozycje w postaci jednostek uczestnictwa lub udziałów w przedsiębiorstwach zbiorowego inwestowania	20	50	100	100	150	150	100
Rzeczowe aktywa trwałe				100			
Środki pieniężne będące przedmiotem windykacji				20			
Środki pieniężne w kasie i równoważne				0			
Złoto w sztabach				0			

Źródło: opracowanie własne na podstawie CRR.

Minimalny poziom współczynników kapitałowych

Doświadczenia globalnego kryzysu finansowego unaocznily, że dotychczasowe wymogi względem poziomu kapitału banków były nieadekwatne. Wiąże się to w pewnej mierze z jakością instrumentów kapitałowych, a w znacznym stopniu z kwestią zróżnicowanej skali ponoszonego (i generowanego) przez banki ryzyka, ale także z większą zmiennością na rynkach, powodującą zarówno osłabienie kapitałów, jak i zwiększenie ryzyka. W konsekwencji, nowe regulacje zwiększają wymogi zarówno co do jakości, jak i wartości posiadanego przez banki kapitału, służącego pokryciu strat w związku z ponoszonym ryzykiem.

Zaostrzeniu uległy wymogi dotyczące wypełnienia normy współczynnika wypłacalności za pomocą kapitałów najwyższej jakości. O ile bowiem utrzymano wymóg 8% dla łącznego współczynnika kapitałowego, to zwiększono wymagania dotyczące wypełnienia tej normy przez fundusze własne podstawowe (Tier I): z obecnych 4% do 6%. Dodatkowo, zamiast dotychczasowych wymogów wobec kapitałów „*core tier 1*” (2%) wprowadzono bardziej rygorystyczną kategorię kapitałów „*common equity tier 1*”, stawiając bardziej restrykcyjny wymóg 4,5%. Zatem dodatkowe elementy funduszy własnych podstawowych mogą jedynie w niewielkim stopniu przyczynić się do wypełnienia normy współczynnika wypłacalności (1,5 p.p.). O połowę mniejsza będzie także rola funduszy własnych uzupełniających (będą mogły odpowiadać za co najwyżej 2 p.p. minimalnego współczynnika wypłacalności)¹⁷.

Podobnie jak w zapisach Bazylei III, dyrektywa unijna pozwala na stopniowe dochodzenie do zaostrzonych norm. W przypadku wskaźników kapitałowych jest to jednak niewielkie odroczenie – okresem przejściowym był wyłącznie rok 2014. Artykuł 465 stanowi, że:

- współczynnik kapitałowy kapitału podstawowego Tier I ma osiągnąć co najmniej poziom w przedziale 4–4,5%;
- współczynnik kapitałowy kapitału Tier I ma osiągnąć co najmniej poziom w przedziale 5,5–6%.

W obu przypadkach jest to zatem „oszczędność” pół punktu procentowego. Stąd okres od uchwalenia nowych przepisów (rok 2013) do końca roku 2014 musiał być przeznaczony przez banki na wzmocnienie bazy najlepszych kapitałów.

Poza zwiększeniem wymogów co do jakości kapitałów (większą koncentracją na kapitałach podstawowych), nowe regulacje stawiają też wyższe wymogi co do wielkości kapitałów na potrzeby pokrycia ryzyka

¹⁷ Art. 92.1 CRR.

ponoszonego przez banki. Jest to realizowane poprzez wprowadzenie obowiązkowych i opcjonalnych buforów kapitałowych.

3.2.2. Bufory kapitałowe

Jedną z kluczowych wad wytycznych Bazylei II, dość powszechnie krytykowaną, była jej procykliczność. Globalny kryzys finansowy, którego skutki w znacznej mierze wynikały z mechanizmów procyklicznych, wymusił konieczność redukcji tych niepożądanych efektów regulacji. Zatem poza podstawowymi wymogami dotyczącymi adekwatności funduszy własnych Bazylea III nałożyła na banki dodatkowe wymogi: utrzymywania bufora zabezpieczającego (*capital conservation buffer*) i antycyklicznego (*countercyclical capital buffer*). Ich celem jest zapewnienie, by banki zgromadziły w okresach wzrostu gospodarczego wystarczający zapas kapitałów, który umożliwiłby absorpcję strat w okresach gorszych (zwłaszcza skrajnych) warunków rynkowych. Fundusze własne pełniące funkcję buforów są nadwyżką w stosunku do kapitałów wypełniających normę współczynnika wypłacalności.

„**Bufor zabezpieczający**” oznacza fundusze własne, do których utrzymywania jest zobowiązana instytucja zgodnie z art. 129 dyrektywy. Przepisy wymagają utrzymywanie bufora zabezpieczającego z kapitału podstawowego Tier I na poziomie 2,5% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko (obliczonej zgodnie z art. 92 ust. 3 CRR na zasadzie indywidualnej i skonsolidowanej). Regulacje zezwalają przy tym, by państwa członkowskie zwolniły z tego wymogu małe i średnie banki, o ile nie zagraża to stabilności systemu finansowego tego państwa członkowskiego.

Jeżeli bank nie spełnia w pełni wymogu bufora zabezpieczającego, podlega ograniczeniom w zakresie wypłat zysków (art. 141 ust. 2 i 3).

„**Specyficzny dla instytucji bufor antycykliczny**” oznacza fundusze własne podstawowe¹⁸ na poziomie łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko pomnożonej przez średnią ważoną wskaźników bufora antycyklicznego dla poszczególnych jurysdykcji, w których znajdują się poszczególne ekspozycje banku (art. 130, 140 Dyrektywy). Specyfika bufora polega zatem na uwzględnieniu konkretnych rynków, na których działa bank i zastosowaniu do poszczególnych części jego portfela wskaźników dotyczących ekspozycji wygenerowanych na tych rynkach.

18 Wymóg ten musi być spełniony za pomocą kapitału podstawowego Tier I, który ma charakter dodatkowy w stosunku do wszelkiego kapitału podstawowego Tier I utrzymwanego w celu spełnienia wymogu współczynnika wypłacalności i wymogu utrzymania bufora zabezpieczającego.

Wskaźnik bufora, ustalany przez wyznaczony organ, musi zawierać się w przedziale 0–2,5%, przy kalibracji krokowej o 0,25 p.p. lub o wielokrotność 0,25 p.p. (dyrektywa stanowi przy tym, że ów poziom maksymalny może być przekroczony, jeżeli jest to uzasadnione np. ze względu na cykliczne ryzyko systemowe lub wytyczne Europejskiej Rady Ryzyka Systemowego).

Poziom wskaźnika bufora antycyklicznego ustalany jest na podstawie obliczanej co kwartał wartości odniesienia, która odzwierciedla w racjonalny sposób cykl kredytowy i ryzyka związane z nadmiernym wzrostem akcji kredytowej w danym państwie członkowskim¹⁹, a także należyte uwzględnia specyfikę jego gospodarki. Wartość ta opiera się na odchyleniach od długoterminowych tendencji w zakresie wskaźnika kredytów do PKB, uwzględniając przy tym m.in. wskaźnik wzrostu akcji kredytowej w danym państwie (w szczególności wskaźnik odzwierciedlający zmiany dotyczące wskaźnika kredytów do PKB) oraz bieżące wytyczne stosowane przez ERRS.

Jako iż oczekuje się, że na instytucje o znaczeniu systemowym zostaną nałożone ostrzejsze wymogi kapitałowe, dyrektywa CRD IV uwzględnia dodatkowe bufony dla tych podmiotów – surowsze dla istotnych w skali globalnej, nieco łagodniejsze dla pozostałych. „Znaczenie systemowe” wiąże się z wpływem, jakie trudności, z którymi borykają się globalne instytucje o znaczeniu systemowym, mogą mieć na globalny rynek finansowy.

Globalne instytucje o znaczeniu systemowym są unijną instytucją dominującą, unijną dominującą finansową spółką holdingową, unijną dominującą finansową spółką holdingową o działalności mieszanej lub instytucją. Globalne instytucje o znaczeniu systemowym nie są instytucją, która jest jednostką zależną unijnej instytucji dominującej, unijnej dominującej finansowej spółki holdingowej lub unijnej dominującej finansowej spółki holdingowej o działalności mieszanej (art. 131 CRD IV).

Określenie, czy dany bank wypełnia definicję globalnej instytucji istotnej systemowo, wymaga uwzględnienia następujących aspektów:

- wielkość grupy;
- wzajemne powiązania danej grupy z systemem finansowym;
- zastępowalność usług lub infrastruktury finansowej zapewnianych przez daną grupę;
- złożoność grupy;

19 W przypadku państw trzecich wskaźnik bufora antycyklicznego jest ustalany przez ich odpowiednie organy, ale może być zmieniony, jeśli wyznaczony organ lub ERRS uznają, że wyznaczony wskaźnik nie wystarcza, by w odpowiedni sposób chronić instytucje w Unii przed ryzykiem nadmiernego wzrostu akcji kredytowej w tym państwie.

- transgraniczna działalność grupy, w tym transgraniczna działalność między państwami członkowskimi oraz między państwem członkowskim a państwem trzecim.

Globalne instytucje o znaczeniu systemowym są podzielone na co najmniej pięć podkategorii. Najniższa granica i granice pomiędzy poszczególnymi podkategoriami ustalane są za pomocą wyników uzyskiwanych przy zastosowaniu metody uwzględniającej powyższe kryteria. Zakłada się stały liniowy wzrost znaczenia systemowego pomiędzy poszczególnymi kategoriami instytucji, zatem między poszczególnymi podkategoriami występuje liniowy wzrost wymogu dotyczącego dodatkowego kapitału.

Bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym (*global systemically important institutions – G-SIIs buffer*) utrzymywany jest na zasadzie skonsolidowanej i oznacza kapitał podstawowy Tier I w relacji do łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, w zależności od podkategorii danej instytucji.

Najniższej podkategorii przypisuje się bufor na poziomie 1% łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko, a bufor przypisany każdej podkategorii wzrasta o 0,5 p.p. aż do czwartej podkategorii włącznie. Najwyższa podkategoria bufora globalnej instytucji o znaczeniu systemowym podlega buforowi w wysokości 3,5%.

Bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym (*other systemically important institutions – O-SIIs buffer*) oznacza kapitał podstawowy Tier I w relacji do łącznej kwoty ekspozycji na ryzyko. Bufor ten ustalany jest na zasadzie indywidualnej, subskonsolidowanej lub skonsolidowanej i może wynieść do 2%, przy uwzględnieniu kryteriów określania innych instytucji o znaczeniu systemowym. Obowiązuje przy tym zasada, że bufor ryzyka innej instytucji o znaczeniu systemowym nie może pociągać za sobą nieproporcjonalnych niekorzystnych skutków dla całości lub części systemu finansowego innych państw członkowskich lub Unii jako całości, stanowiąc lub stwarzając przeszkodę dla funkcjonowania rynku wewnętrznego. Bufor ten musi być poddawany przeglądowi co najmniej raz do roku.

Inne instytucje o znaczeniu systemowym są albo unijną instytucją dominującą, unijną dominującą finansową spółką holdingową, unijną dominującą finansową spółką holdingową o działalności mieszanej, albo instytucją. Znaczenie systemowe banku oceniane jest na podstawie co najmniej jednego z następujących kryteriów²⁰:

20 Szczegółowe wytyczne dotyczące kryteriów oceny innych instytucji o znaczeniu systemowym zostały opracowane przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA 2014).

- wielkość,
- znaczenie dla gospodarki Unii lub danego państwa członkowskiego,
- znaczenie działalności transgranicznej,
- wzajemne powiązania danej instytucji lub grupy z systemem finansowym.

Ostatnim z wymienionych jest **bufor ryzyka systemowego** (*systemic risk buffer*), który oznacza kapitał podstawowy Tier 1 utrzymywany w celu zapobiegania i ograniczania długoterminowych niecyklicznych ryzyk systemowych lub makroostrożnościowych nieobjętych rozporządzeniem CRR. Ryzyko systemowe jest rozumiane jako ryzyko zakłócenia w systemie finansowym, które może mieć poważne negatywne skutki dla systemu finansowego i gospodarki realnej w danym państwie członkowskim.

Bufor taki może być wprowadzony w odniesieniu do całego sektora finansowego lub co najmniej jednego podzbioru tego sektora w danym państwie członkowskim. Bufor ryzyka systemowego ustalany jest w wysokości 1–5% kwoty ekspozycji znajdujących się w danym państwie²¹, na zasadzie indywidualnej, skonsolidowanej lub subskonsolidowanej, przy czym możliwe jest wymaganie utrzymywania tego bufora na poziomie zarówno indywidualnym, jak i skonsolidowanym²². Jest on ustalany stopniowo lub w trybie przyspieszonym – każdorazowo w drodze korekty o kolejne 0,5 punktu procentowego i musi być poddawany przeglądowi co najmniej raz na dwa lata. Istnieje przy tym możliwość wprowadzenia różnych wymogów dla różnych podzbiorów sektora.

Dyrektywa wymaga, by bufor ryzyka systemowego nie pociągał za sobą nieproporcjonalnych niekorzystnych skutków dla całości lub części systemu finansowego innych państw członkowskich lub Unii jako całości, stanowiąc lub stwarzając przeszkodę dla funkcjonowania rynku wewnętrznego.

W przypadku gdy grupa, na zasadzie skonsolidowanej, podlega wymogom utrzymywania buforów instytucji o znaczeniu systemowym, zastosowanie ma wyższy z buforów (art. 131.14):

- bufor globalnej instytucji o znaczeniu systemowym i bufor innej instytucji o znaczeniu systemowym,
- bufor globalnej instytucji o znaczeniu systemowym, bufor innej instytucji o znaczeniu systemowym i bufor ryzyka systemowego.

21 Bufor ryzyka systemowego może mieć zastosowanie do ekspozycji w państwach trzecich oraz do ekspozycji znajdujących się w innych państwach członkowskich.

22 Przewidziane są przy tym procedury umożliwiające ustalenie wskaźnika na poziomie wyższym niż 5%. Przyjęcie wskaźnika w wysokości do 3% wymaga uprzedniego poinformowania Komisji Europejskiej, ERSS i EUNB. Dla ustalenia wskaźnika na poziomie 3–5% wymagana jest opinia Komisji.

Istnieje wszelako możliwość wystąpienia sytuacji, w której bufory te będą sumowane. Dotyczy to przypadku, gdy bufor ryzyka systemowego ma zastosowanie do wszystkich ekspozycji znajdujących się w danym państwie członkowskim, ustalającym ten bufor, aby zareagować na ryzyko makroostrożnościowe, ale nie ma zastosowania do ekspozycji poza nim; wówczas ten bufor ryzyka systemowego ma charakter dodatkowy względem bufora innej instytucji o znaczeniu systemowym lub globalnej instytucji o znaczeniu systemowym (art. 131.15).

Niespełnienie wymogu utrzymywania buforu ryzyka systemowego powoduje, że bank podlega ograniczeniom w zakresie wypłat zysków. Jeśli zaś te ograniczenia prowadziłyby do niezadowolającej poprawy poziomu kapitału podstawowego Tier I w świetle stosownego ryzyka systemowego, organy nadzorcze mogą nałożyć na bank stosowne sankcje.

Zatem ogółem na bank mogą być nałożone istotnie większe wymogi kapitałowe, niżby to wynikało ze współczynnika wypłacalności. Co istotne, bardzo znacząco wzmocniono rolę kapitału najwyższej jakości (CET1), uwzględniając wyższy wymóg wypełnienia normy współczynnika wypłacalności tymi instrumentami, a ponadto normy dotyczące buforów kapitałowych („wymóg połączonego bufora”²³) także muszą być spełnione za pomocą tej klasy instrumentów.

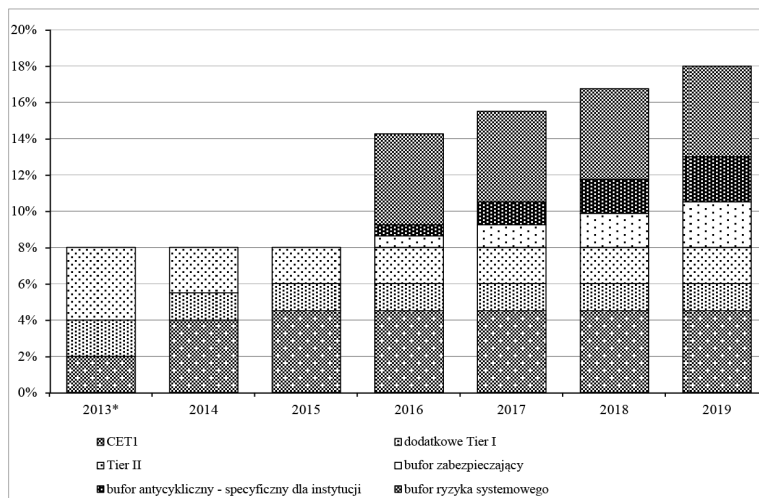
Regulacje przewidują rozłożenie w czasie obowiązywania zaostrzonych norm; ostateczne wartości wymogów kapitałowych (uwzględniające maksymalne poziomy buforów) i etapy przejściowe przedstawiają poniższe wykresy.

Należy mieć na względzie, że prezentowany na wykresach rok 2013 jest nieporównywalny z następnymi, w aspekcie definicji funduszy własnych podstawowych (Tier I). Ujęte na wykresie wartości odnoszą się nie do kapitału CET1 (jest to nowa kategoria wprowadzona przez Bazyłę III), lecz do nieco szerszej kategorii Core Tier I (CT1). Jednak jako iż jest to najbliższa definicyjnie kategoria funduszy własnych, uwzględniono ją na wykresach, dla zobrazowania stopnia zmian wymogów.

Jak widać, w początkowych latach obowiązywania nowych regulacji nie zwiększa się ogólny wymóg względem poziomu kapitałów: norma 8% dla współczynnika wypłacalności pozostaje bez zmian. Jak wcześniej wskazano, zmiany dotyczą proporcji, w jakich wielkość ta ma być

23 „Wymóg połączonego bufora” oznacza łączny kapitał podstawowy Tier I, który jest wymagany do pokrycia wymaganego bufora zabezpieczającego, powiększony o:

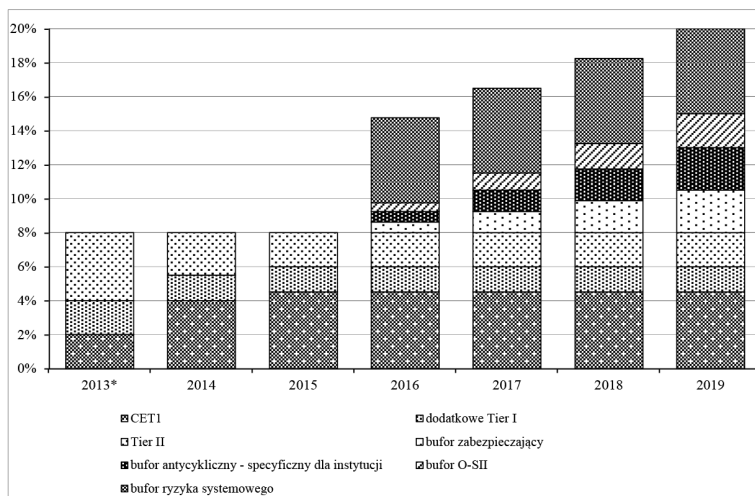
- a) specyficzny dla instytucji bufor antycykliczny,
- b) bufor globalnych instytucji o znaczeniu systemowym,
- c) bufor innych instytucji o znaczeniu systemowym,
- d) bufor ryzyka systemowego.

* Kategoria CET1 obowiązuje od 2014 r.; dla 2013 r. uwzględniono kapitały Core Tier 1 (CT1).

Rysunek 3.1. Ewolucja minimalnych wymogów kapitałowych w okresie przejściowym (maksymalne wartości buforów, w tym wyższy z buforów: ryzyka systemowego lub dla instytucji istotnych systemowo)

Źródło: opracowanie własne.

* Kategoria CET1 obowiązuje od 2014 r.; dla roku 2013 r. uwzględniono kapitały Core Tier 1 (CT1).

Rysunek 3.2. Ewolucja wymogów kapitałowych w okresie przejściowym (maksymalne wartości buforów, w tym bufor ryzyka systemowego oraz dla instytucji istotnych systemowo – O-SII)

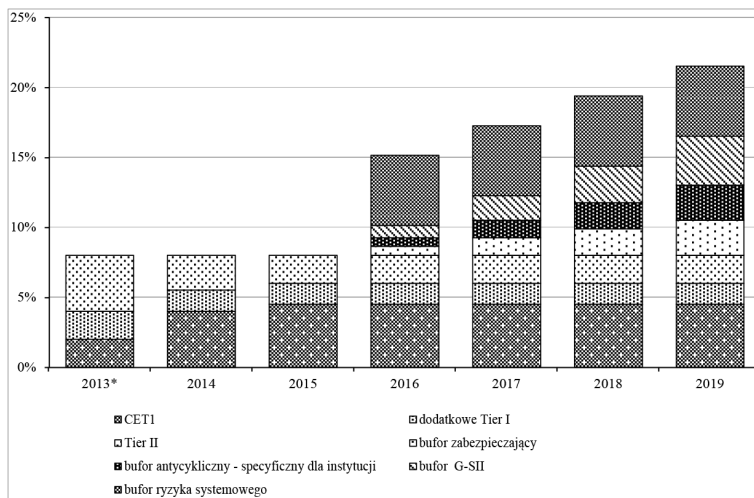
Źródło: opracowanie własne.

zrealizowana dzięki funduszom własnym podstawowym (Tier I), w tym kapitałom o najwyższej jakości – kapitałom podstawowym Tier I.

Od roku 2016 poza podstawowym wymogiem współczynnika wypłacalności zaczęły obowiązywać wymogi dotyczące buforów kapitałowych. Bufor zabezpieczający będzie rósł od 0,625 do 2,5% i będzie obowiązywał wszystkie banki.

Pozostałe bufory (także od roku 2016) będą miały charakter opcjonalny, z punktu widzenia organu nadzoru (wymogi mogą, lecz nie muszą zostać nałożone). W zależności od potrzeb, bufory te mogą wynieść od 0 do 2,5% (w przypadku bufora antycyklicznego), 3,5% (w przypadku bufora dla globalnych instytucji istotnych systemowo), 2% (w przypadku bufora dla innych instytucji istotnych systemowo) oraz 5% (dla bufora ryzyka systemowego). Na wykresach uwzględniono maksymalny ich poziom²⁴.

Łącznie zatem obowiązkowy dla wszystkich banków poziom wymaganych kapitałów (współczynnik wypłacalności i bufor zabezpieczający) wynosić będzie docelowo (od 2019 r.) 10,5%. Po uwzględnieniu bufora

* Kategoria CET1 obowiązuje od 2014 r.; dla roku 2013 r. uwzględniono kapitały Core Tier 1 (CT1).

Rysunek 3.3. Ewolucja wymogów kapitałowych w okresie przejściowym (maksymalne wartości buforów, w tym bufor ryzyka systemowego oraz dla instytucji istotnych systemowo – G-SII)

Źródło: opracowanie własne.

24 W istocie regulacje pozostawiają możliwość ustanowienia wymogów na poziomach wyższych od wskazanych.

antycyklicznego w jego maksymalnym wymiarze, poziom wymogów wzrośnie do 13%. Instytucje generujące istotne ryzyko systemowe muszą liczyć się z dodatkowym wymogiem 5% jako bufora z tego tytułu – łącznie zatem wymogi wyniosą 18% (wykres 3.1). Zasadniczo dodatkowy bufor dla tych instytucji powinien stanowić większą z wymaganych kwot: bufora ryzyka systemowego lub bufora dla instytucji istotnych systemowo (globalnych lub innych), jednak w określonych sytuacjach możliwe jest ich połączenie. Wówczas minimalny wymóg (dla najwyższych możliwych poziomów buforów) wyniesie łącznie 21,5% – dla globalnych instytucji istotnych systemowo (rysunek 3.3)²⁵ lub 20% – dla innych instytucji istotnych systemowo (rysunek 3.2).

Oznacza to zatem potencjalne bardzo znaczące zwiększenie wymogów kapitałowych stawianych bankom. Wydaje się wszelako mało prawdopodobne, by organy nadzoru skorzystały z nowych regulacji w pełnym zakresie. Zważywszy na obecną pozycję kapitałową banków – choć już częściowo utrzymujących dobrowolne, dodatkowe bufory – należy przyznać, że wypełnienie tak wyśrubowanych norm w relatywnie krótkim okresie (jak na tak fundamentalne zmiany) byłoby niezwykle trudne do realizacji.

3.2.3. Wskaźnik dźwigni

Współczynnik wypłacalności jest bardzo skomplikowanym miernikiem, a jego konstrukcja uwzględnia wiele algorytmów i założeń dotyczących pomiaru ryzyka. Nie brak opinii, że niekiedy możliwe jest takie strukturyzowanie transakcji, że bank generuje bardzo wysokie ryzyko, posiadając przy tym relatywnie niewiele kapitału. To właśnie bardzo wysoka dźwignia finansowa była jednym z powodów kruchości wielu banków i ich podatności na sytuację kryzysową. Konieczne zatem stało się ograniczenie ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej. Przyjęto zatem, że normy kapitałowe muszą zostać uzupełnione tym prostym miernikiem.

Dyrektywa CRD IV wymaga od organów nadzoru zapewnienia posiadania przez banki polityk i procedur służących identyfikacji ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej, zarządzania takim ryzykiem i monitorowania go (art. 87 CRD).

Wskaźnik dźwigni finansowej zdefiniowany jest w rozporządzeniu CRR (art. 429) jako:

$$\frac{\text{kapitał Tier I}}{\text{ekspozycja całkowita}} \times 100\%$$

²⁵ Ich wystąpienie w Polsce wydaje się mało prawdopodobne.

Ekspozycja całkowita oznacza sumę wartości ekspozycji z tytułu wszystkich aktywów i pozycji pozabilansowych nieodliczonych przy wyznaczaniu kapitału Tier I.

Wartość ekspozycji z tytułu aktywów oznacza ich wartość księgową, po dokonaniu korekt z tytułu szczególnego ryzyka kredytowego, dodatkowych korekt wartości pozycji z portfela handlowego (związanych z wymogami w zakresie ostrożnej wyceny) oraz innych redukcji funduszy własnych związanych z danym składnikiem aktywów. Nie uwzględnia się pomniejszeń wartości ekspozycji z tytułu aktywów w związku z zakupionymi zabezpieczeniami rzeczowymi lub finansowymi, gwarancjami lub ograniczeniami ryzyka kredytowego. Nadto nie kompensuje się kredytów z depozytami.

Wartość ekspozycji z tytułu pozycji pozabilansowych ustalana jest przez przemnożenie ich wartości nominalnej przez współczynniki konwersji (0, 10%, 20%, 50%, 100%)²⁶.

Od wejścia w życie pakietu CRD IV/CRR banki będą zobowiązane do przekazywania nadzorowi informacji na temat wskaźnika dźwigni i jego elementów składowych²⁷. Mają one być uwzględniane przy przeprowadzaniu przeglądu nadzorczego.

Obecnie nie został jeszcze ustalony wymagany poziom współczynnika dźwigni – kalibracja zostanie dokonana po okresie obserwacji. Europejski Organ Nadzoru Bankowego został zobowiązany do przedstawienia do 31 października 2016 r. sprawozdania, uwzględniającego m.in. kwestie:

- czy wskaźnik dźwigni jest właściwym narzędziem służącym do zmniejszenia – w zadowalający sposób i w zadowalającym stopniu – ryzyka nadmiernej dźwigni finansowej banków oraz czy metoda obliczania wymaga zmian (w tym czy bardziej odpowiednie byłoby stosowanie kapitału podstawowego Tier I),
- określenia modeli biznesowych, odzwierciedlających ogólne profile ryzyka banku oraz wprowadzenia różnych poziomów wskaźnika dźwigni w odniesieniu do tych modeli biznesowych (oraz wskaza-

26 Współczynniki konwersji dla poszczególnych grup zobowiązań pozabilansowych wskazane są w art. 111.1 i 429.10.

27 W okresie przejściowym – od 1 stycznia 2014 do dnia 31 grudnia 2021 r. – wskaźnik dźwigni ma być obliczany zarówno w wersji uwzględniającej kapitał Tier I, jak i kapitał Tier I wyznaczany z uwzględnieniem przepisów przejściowych (dotyczy to np. stopniowego uwzględniania niektórych pozycji pomniejszających kapitały lub wyłączenia z odliczeń, uznawania w skonsolidowanych funduszach własnych udziałów mniejszości, stosowania zasady praw nabytych wobec pozycji, które kwalifikowały się jako fundusze własne na mocy dotychczas obowiązujących przepisów).

nia jaki byłby odpowiedni poziom wskaźnika dźwigni w odniesieniu do każdego z tych modeli).

Dopiero po okresie obserwacji nastąpi ustalenie wymaganego poziomu (lub poziomów) tego wskaźnika – od 2018 r. Wstępnie zakłada się, że banki byłyby zobowiązane do utrzymywania tego miernika na poziomie nie niższym niż 3%²⁸.

Wskaźnik dźwigni, jako prosty miernik wskazujący skalę finansowania działalności banku kapitałem własnym może być bardzo cennym uzupełnieniem skomplikowanego współczynnika wypłacalności. Oczywiście nie jest wskaźnikiem wystarczającym dla oceny adekwatności kapitałowej, ale może pomóc w identyfikacji banków o funduszach zbyt niskich w stosunku do skali prowadzonej działalności (w porównaniu z konkurentami). Zwraca się jednak uwagę na fakt, że zastosowanie źle skalibrowanego wskaźnika dźwigni mogłoby silnie ograniczyć efektywność całości pakietu wymogów kapitałowych. Analitycy Standard & Poor's na przykład wskazują niebezpieczeństwo, że banki – by sprostać wymogom wskaźnika dźwigni – mogą w określonych sytuacjach ograniczać swe zaangażowanie w aktywa mało ryzykowne i mało dochodowe, co byłoby szkodliwe dla gospodarki (w tym dla rynku międzybankowego), a przy tym istniałoby zagrożenie koncentracją na ryzykownych, wysokochodowych pozycjach, co zwiększałoby ogólne ryzyko i negatywnie wpływało na adekwatność kapitałową (Standard & Poor's 2010).

28 Raport Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego z sierpnia 2016 r. (EBA 2016) przedstawił wyniki badania dotyczącego skali potencjalnego wypełnienia wymogu współczynnika dźwigni na poziomie 3% przez europejskie banki (w tym skali niedoboru kapitału), potencjalnego wpływu na ograniczenie finansowania gospodarki, wpływu na poziom ryzyka bankowego i konsekwencji dla wrażliwości wymogów kapitałowych w zależności od cyklu gospodarczego. Rozważając najnowsze rekomendacje BCBS (2016), EBA podtrzymała rekomendację wymogu utrzymywania wskaźnika dźwigni na minimalnym poziomie 3% (w odniesieniu do kapitału Tier I), poczynszy od 2018 r. Zaakcentowano przy tym, że wymóg ten powinien dotyczyć również małych, lokalnych banków, w tym banków spółdzielczych, natomiast wyższe wymogi mogą być sprecyzowane dla globalnych banków systemowo istotnych.